

Uluslararası Anlaşmalar, Tarım Politikaları ve Gıda Sanayiine Yansımaları

Hasan MORDENİZ

Gıda Müh. Odası İst. Şb. Yön.Kur. Üyesi

Tarım sektörü tüm dünyada stratejik bir unsur haline dönüşen gıda ürünlerinin üretilmesi beslenme, giyinme, ekolojik dengenin kurulması ve sağlıklı bir gelecek ve toplum yapısının oluşturulmasında sürdürülebilirlik işlevi ile toplumun geniş kesimlerini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendirmektedir. Tüm ülkeler belirtilen bu nedenlerden dolayı tarih boyunca tarım konusunda politikalar oluşturmuş ve tarımda dışa bağımlılığı azaltmak için kendine yeterlilik sağlamayı amaç edinmişlerdir.

Ülkemizde tarım politikalarını biçimlendiren faktörler içsel faktörler ve dışsal faktörler (uluslararası kurallar) olarak iki şekilde değerlendirilebilir. İçsel faktörler tarım ürünlerinin fiyatları bu tip üretimden geçim sağlayan nüfus sayısı, üretici gelirleri, tüketicilerin gıda temini için ödedikleri fiyatların düzeyi, kamu kaynaklarından tarıma ayrılan pay ve tarımın gayri safi milli hasılaya olan katkısıdır.

Ülkemizde özellikle 1990' lı yıllardan sonra tarım politikalarının biçimlendirilmesinde yukarıda sayılan içsel faktörlerden çok uluslararası anlaşmalar kapsamında belirlenen kurallar etkide bulunmaya başlamıştır. Bu anlaşmalar Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), AB ile imzalanan 1/95 sayılı ortaklık konsey kararı ile girilen Gümrük Birliği Anlaşması ve IMF ile imzalanan Stand-By anlaşması çerçevesinde biçimlenmektedir. Ancak ülkemiz tarımının sahip olduğu sorunların AB ve ABD' de tarımın sahip olduğu sorunlardan farklı olması nedeniyle başarılı sonuçlar vermemektedir. Gıda sanayiinde dışarıya bağımlılık alışkanlık haline getirilmektedir. Bu ise sorunları daha da derinleştirmekte, ülke gerçeklerine uygun çözüm yaklaşımları göz ardı edilmekte ve işler içinden çıkılmaz hale gelmektedir. 8. beş yıllık kalkınma planında tarımsal destekleme politikalarından vazgeçme konusu sık sık ele alınmakta ve bu, yapısal reformlar adı altında sunulmaktadır. Bu ifadeler, tarımda özelleştirmenin arka planını da açıkça ortaya koymaktadır. Diğer yandan, tarımda özelleştirmelerin hızlandırılması için, Dünya Bankasının proje bazında kredi alınmaya devam edilmektedir. Planda, tarım ve gıda sanayi ile ilgili konular daha çok uluslar arası gelişmeler doğrultusunda ele alınmaktadır. Süreçte oluşan sorunlar sadece tarım sektörünü de etkilememektedir. Sorunlar, ülke düzeyinde gelişme, gelir dağılımı eşitsizlikleri, istihdam, göç, açlık, yoksulluk ve özellikle son dönemlerde çok daha vahim şekilde ortaya çıkan sosyal olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Gıda sanayi açısından baktığımızda ise, sanayiinin 1990 lı yıllarda önemli bir gelişme göstererek iç talebe cevap verecek kapasitenin üzerinde üretim yaptığını ve ihracata yönelik potansiyelini değerlendirmeye çalıştığını görüyoruz. Yaklaşık 30 000 kayıtlı işletme, 100 bin kişiye sağladığı istihdam ve üretilen katma değer in yüzde 5 ini yaratması ile imalat sanayi i üretimi içindeki ortalama yüzde 20' lik payı sağlaması önemli ayrıntılar olarak göze çarpmaktadır. İşletmelerin yüzde 65' inin un ve unlu mamuller, yüzde 12' sini meyve-sebze işleme, yüzde 11' ini süt ve süt mamulleri, yüzde 3,5' ini bitkisel yağ ve margarin, yüzde 3 ünü şekerli mamullerin, yüzde 1' ini et mamulleri ve yüzde 4,5 ini ise tasnif dışı gıdalar, alkolsüz içecekler, su ürünleri sanayi i oluşturmaktadır. Tablo incelendiğinde halkın tüketim alışkanlıklarının yanı sıra ileri teknoloji uygulanmayan işletmelerin sayısal fazlalığı da dikkat çekmektedir. Modern teknolojinin ancak işletmelerin yüzde 10 u dolayında

uygulandığı, Ar-ge çalışması yapabilen işletme sayısının çok daha az olduğu, sektöre göre değişmekle beraber yüzde 60 dolayında kapasite ile çalışıldığı, işletmelerin yaklaşık yüzde 90' ının KOBİ ölçeğinde olduğu ve uluslar arası rekabetin ne kadar zor olacağı görülmektedir.

GÜMRÜK BİRLİĞİ, TÜRKİYE TARIMI VE GIDA SANAYİİ

Türkiye ile AT'nin tarım alanındaki ilişkileri mal kapsamı olarak gıda sanayi ürünlerini de kapsamakta olup, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşmasına kadar uzanmaktadır. O yıllar, AT Ortak Tarım Politikasının (OTP) da henüz yeni kurulmaya başlandığı yıllar olup, adı geçen anlaşmada tarım ve tarım ürünleri ticareti konuları da kapsamıştır. 1973 yılında yürürlüğe girmiş olan Katma Protokol ile tarım ürünleri, 22 yıllık geçiş döneminin sonuna kadar, gümrük birliği dışında tutulmuş, ancak tercihli bir rejim öngörülmüştür. Türkiye'nin 22 yıllık bir dönem içerisinde, tarım ürünlerinin Türkiye ile Topluluk arasında serbest dolaşımını sağlamak amacıyla, gerekli OTP tedbirlerini alarak kendi tarım politikasının uyumunu sağlaması öngörülmüştür.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 01 Ocak 1996 tarihi itibarı ile yürürlüğe giren Gümrük Birliği, Türk Ticaret ve Rekabet Mevzuatı ile politikalarında çeşitli değişikliklere yol açmış, Türk ekonomisi için yeni fırsatlar yarattığı gibi çaba gerektiren unsurlar da doğurmuştur. Bu sayede ekonomimizin iki temel sektörü olan tarım ve sanayi yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. Çünkü GB sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta, geleneksel tarım ürünleri GB' nin kapsamı dışında bulunmaktadır. Tarım ürünlerinin taraflar arasındaki serbest dolaşımı, Türkiye'nin AB'nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum sağlamasından sonra gerçekleşecektir. Tarım sektörü GB' nin dışında kalmışsa da en somut etkileri gıda sanayi i tarafında hissedilmektedir. Birlik, bir yandan Türkiye' nin 3. Dünya Ülkelerinden yaptığı ithalattan daha büyük pay almaya çalışırken, öte yandan Türkiye' deki üreticilerle doğrudan rekabete girmektedir. Birlik üretim fazlası olan (çok desteklenen) ürünlerin bir kısmını, sübvans ederek Türkiye' ye satmaya çalışmaktadır. Bu, GB' nin ekonomik açıdan karşılıklı yarar sağlayacağı anlayışına aykırıdır. AB bununla, 65 milyonluk bir pazardan tek taraflı yararlanmayı amaçlamaktadır. Buna karşılık, Türkiye' nin doğal koşullarının kendisine belli bir üstünlük sağladığı ürünleri tarımsal ürün kabul edildiğinden (domates salçası, meyve-sebze konserveleri gibi) kapsam dışında bırakmıştır. Türkiye' nin çıkarlarına açıkça aykırı olan bu kapsam belirleme 1994 1995 yılları ile GB' nin uygulamaya konulduğu 1996 yılı Türkiye tarımsal ürünler ihracat ve ithalat rakamları ile karşılaştırılması ile göstermektedir ki ithalat %39 oranında artarken ihracat %2 oranında azalmıştır. Bu gelişmenin sürekli bir durum kazanması, Türkiye' nin zaten önemli açıkları bulunan dış ticaretinde tablonun giderek kötüleşmesine neden olacaktır. OTP çerçevesinde özel programlarla korunan tahıl, şeker, et, yağ, süt gibi ürünler GB' nin tümüyle dışında kalacaklardır. Ancak, bundan etkilenmeyeceklerdir anlamı çıkarılmayacaktır. AB'nin bu ürünlerde uyguladığı destek ve ihracat sübvansiyonu GATT anlaşmasına göre azalan ölçülerde sürecektir. Türkiye kendi koruması bu gelişmeye göre, genel GATT kuralları çerçevesinde ayarlamak durumundadır. Türkiye'nin gelişmeleri yakından izlemesi son derece önemlidir.

Ülkemizde gümrük birliği kararı sonrasında gıda güvenliği konusuna da büyük önem ve öncelik verilmektedir. Bu kapsamda 1995 yılında Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girmiş bu şamadan sonra ise hızla eksikliği duyulan AB gıda mevzuatına uyumu gereken ülkemiz mevzuatı hızla hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Ağırlıklı olarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı yetkisinde olmak üzere satış noktalarının denetimi de Sağlık Bakanlığı yetkisine bırakılmıştır. İşletmelere üretim nevi ve işletme büyüklüğüne göre konusunda eğitim almış teknik elemanların sorumlu teknik yönetici olarak istihdamı zorunlu hale getirilerek GMP (iyi Üretim uygulamaları),GHP(İyi Hijyen Uygulamaları)' nı işletmenin sorumluluğuna vererek AB ülkelerindeki tarladan sofraya gıda güvenliği uygulamaları için önemli bir altyapı zemini oluşturulmuştur. Ancak HACCP gibi tüm gelişmiş ülkeler ve AB ülkelerinde gıda güvenliğinin sağlanmasında en etkili yönetim sistemi olarak kabul edilen bir sistem, ülkemizde aşağıda sıralayacağımız bir çok sebepten dolayı henüz yürürlüğe konamamıştır. Bu boşluktan ülkemizde faaliyet gösteren uluslar arası belgelendirme kuruluşları önemli bir rant sağlamışlardır. (iyi niyetli olanları istisna tutarsak) TSE (Türk Standartları Enstitüsü)' nün TS 13001 HACCP standardını yayınlaması, kodekste muhtelif defalar sistemin uygulamaya konacağı sektörler ve tarihler belirlenmesine rağmen uzatılması, kamu ihalelerinde sistem ile ilgili sertifikaların istenmesi, kamu kurumları arası koordinasyonsuzluk ve denetim eksikliği sistemin sadece sertifikalandırma ağırlıklı önem kazanmasına ve beklenen etkisinin görülmediği gelinen süreçte anlaşılmaktadır.

Gıda kodeksi ile ilgili çalışmalar Avrupa müktesebatına uyum için günümüze kadar devam etmiş en son 05 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren Gıdaların Üretilmesi Tüketilmesi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kanununun Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile yetkiler Tarım Bakanlığına devredilmiş, hızla çıkarılan tebliğ ve yönetmeliklerle uyum çalışmalarını hızlandırılmış piyasa gözetiminin belediyeler veya özel kuruluşlara devredilebileceğinin önu açılmıştır. Türkiye deki işletmelerin çok sayıda ve dağınık olması, bazı alt sektörlerde kayıt dışı üretim yapılması nedeniyle denetimlerin olması gereken sıklıkta ve titizlikte gerçekleştirilememesi, işletmelerin çoğunun sermaye yapılarının zayıf olması, gıda konusunda eğitim almış kişilerin yeterince istihdam edilmemesi, denetim yetkilerini elinde bulunduran Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı' nın yeterli ve donanımlı teknik altyapı eksiklikleri, cezai işlem yetersizliği, mevcut yetkilerin kullanılmaması, hayvan ve bitki sağlığı ile gıda kaynaklı hastalıkların engellenememesi, akredite olmuş laboratuvarların bulunamayıp, meslek standartlarının belirlenmemiş olması, hileli üretilen gıdalar, tarım-gıda sanayiindeki entegrasyonundaki zayıflık nedenleriyle gıda oto kontrol sistemlerinin (HACCP ve GMP) oluşturulmasında zorluklar bulunması gıda güvenliği sağlanmasında en önemli engeller olarak sayılabilir. Özellikle Avrupa ülkelerinde 2005 yılı itibarı ile uygulamaya konan izlenebilirlik ve risk analizi (risk değerlendirme,risk yönetimi ve risk iletişimi) konularının temel alındığı bir yaklaşımın benimsenmesi ülkemizin de bu süreçte uyma açısından bilimsel gıda komitelerini oluşturmasını ve risk değerlendirmesi çalışmalarını başlatmasını, uyarı sistemlerini devreye koymasını ve sorumlu teknik yönetici uygulamasının kurallarını bu durumları göz önüne alarak belirlemelidir.

GATT (GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI) DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ TARIM ANLAŞMASI VE TÜRKİYE TARIMI GIDA SANAYİİ

30 Ekim 1947 tarihinde imzalanıp 10 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe giren ve dünya ticaretine ilişkin kurallar koyan çok taraflı bir sözleşme olan GATT' in amacı dünya ticaretinin

serbestleştirilmesidir. IMF ve Dünya Bankası gibi ABD'nin öncülüğündeki uluslar arası sisteminin Dünya Düzeni ile ilgili olarak saptadığı sorunların çözümüne yönelik olarak kurulmuştur. Misyonu dünya ticaretindeki liberalizasyonu sağlamaktır. Tarımın; GATT' nin ön gördüğü ticaretin serbestleştirilmesi kapsamının dışında kalması, ABD'nin 1955 yılında GATT' a bir istisna hükmünü geçici olmak kaydıyla koydurmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu hükümlerle ABD kendi üreticilerini dış rekabetten korumak için kotaları kaldırmayı reddetmiştir. Avrupa Birliği içerisinde de topluluk uzun yıllar boyunca kendi içine olan mal ve hizmet alımlarına kotalar koymuş ancak kendi içerisinde bu akımları kolaylaştırmıştır. Bu gelişmelerden Türkiye sömürge bir ülke pozisyonunda olmasından dolayı etkilenmiştir. ABD senatosunun çıkardığı PL480 sayılı yasanın 104. fıkrası ile ABD' nin Pazar alanını daraltabilecek üretimin yapılmasını engellemiş ülkemizdeki bazı üretimlerde kullanılan yerli hammaddelerin yerine kendi üretimi olan hammaddeleri kullanılmayı zorunlu hale getirmiştir. GATT çerçevesinde yapılan 8. çok taraflı ticaret görüşmesi olan ve tarım ticaretinde liberalizasyonu amaçlayan Uruguay Round, 1986 yılında başlamış, yaşanan çetin pazarlıklar nedeniyle ancak 1993 yılında sonuçlandırılabilmiştir. Sonuç anlaşması 4 alanın düzenlenmesi amacıyla çeşitli hükümler içermektedir; pazara giriş,ihracat yardımları, iç destekler ve sağlık-bitki sağlığı önlemleri.

Görüldüğü gibi GATT sonuçları AB ve ABD' nin ihracat olanaklarını arttırma amaçlarına hizmet etmektedir. Bu da doğal olarak tarım politikalarının değişmesine neden olmuştur. Bu politikalar arz istikrarını sağlamak, yükselen ürün stoklarını eritmek ve üretici gelirlerinin düşmemesini sağlamaktadır.

IMF NİYET MEKTUPLARI TÜRKİYE TARIMI VE GIDA SANAYİİ

Gelişmiş ülkelerin özellikle 1970' li yıllarda iç ve dış politika araçları ile tarım sektörünü yoğun olarak korumaya almaları sonucunda ulusal ekonomiler üzerinde önemli bir yük olmuş, aşırı ürün stokları ortaya çıkmıştır. Dünya ticaret örgütünün bu konuda aldığı kararlar, yurt içi ve uluslar arası ticaretin serbestleştirilmesi, tarım sektöründe korumu politikalarının dengeli ve aşamalı bir şekilde azaltılması yönündedir. AB' ne girme yolunda yoğun çabalar sarf eden Türkiye, öncelikle bu birlik ile arasındaki yapısal farklılıkları giderebilmek amacıyla 1999 yılı aralık ayında IMF' ye Niyet Mektubunu vererek Türk tarımını önemli darboğazlar içine sokmuştur. Daha sonra 10 Mart 2000 tarihinde I. ,22 Haziran 2000 tarihinde II. ve 18 Aralık 2000 tarihinde III. ek Niyet Mektupları verilmiştir. Tarım ürünleri reel olarak değer kaybetmektedir ve iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmektedir. Niyet Mektubunun 40 ve 41. maddelerinde tarımla ilgili taahhütlerde bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik açılardan ülke nüfusunun doğrudan veya dolaylı olarak tamamını ilgilendiren tarım sektörü ile ilgili olarak reform adı altında sunulan politika değişiklikleri ilgili kesimlerin görüşü ve katılımı alınmadan uygulamaya konulmaktadır. Niyet Mektubunda ülke taahhütlerinin başında mevcut destekleme politikalarının kademeli kaldırılması yerine çiftçiye yönelik Doğrudan Gelir Desteğinin (DGD) uygulanması gelmektedir. Oysa bu tarımsal bir destek değil, sosyal nitelikli ve giderek azaltılan bir destek biçimidir. Gelişmiş ülkelerde uygulanmasının bir sakıncası yoktur. Gereksiniminin çok üzerindeki üretimin kısılması amacıyla uygulanabilir. Ancak Türkiye açısından baktığımızda üretimin arttırılması, tarımsal altyapı sorunlarının çözülmesi, mevcut sorunları çözecek hükümetler üstü devlet politikalarının belirlenmesi gerekirken mali kaygılarla hazırlanan niyet mektubunda tarım desteğinin kaldırılması taahhüt edilmektedir. Şeker pancarına kota sistemi uygulanacağından söz edilmektedir ve ithalatın önu açılarak şeker pancarı üreticileri zor duruma sokulmuştur. Son yıllarda kontrolsüzce

büyüyen tatlandırıcı üretimi, gerekli önlemler alınmadığı takdirde şeker üretimimizi tehdit eder hale gelecek ve ülkemiz bu önemli üründe de dışarıya bağımlı olacaktır. Kredi faizlerinin yüksek tutulacağı ve ziraat bankası kredilerinin kısıtlanacağı ifade edilmektedir. Bu da sermayenin devir hızının çok düşük olduğu tarımsal üretim göz önünde bulundurulursa çiftçiyi tarımın dışına çıkaran önemli bir etken olmuştur. Niyet Mektubunda girdi sübvansiyonlarının kademeli olarak kaldırılması, tarımsal kitlenin de hızla özelleştirileceği taahhüt edilmiştir. Ve ne yazık ki hükümetler çoğu konuda gösteremedikleri kararlılıkları bu konuda göstermektedirler. Bu kapsamda TÜRK TELEKOM, TÜPRAŞ, THY, ERDEMİR, TEKEL, ŞEKER, TEAŞ şirketleri de dahil olmak üzere önemli kamu teşebbüslerinin çoğunluk hisselerinin özelleştirilmesi için gerekli hazırlık işlemlerinin tamamlanmasına odaklanılmıştır. Buraya kadar belirtildiği gibi Türkiye, tarım konusunda dışarıdan kendisine telkinlerle yapması gereken ödevleri yerine getirmekte kararlı davranmakta ve ödevini ne kadar yerine getirip getiremediğini her seferinde mektuplarla değerlendirmeye sunmaktadır.

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI, TARIM VE GIDA SANAYİİ

Türkiye de temel tarımsal ürünlerin yetiştirilmesini sağlamak, verimliliği arttırmak, üreticilere teknik hizmet vermek ve desteklemek amacıyla cumhuriyetin kuruluşundan sonra kamuya ait; TEKEL, TZDK, YEMSAN, EBK, ÇAY-KUR gibi birçok tesis kurulmuştur. Bu kuruluşlar, ülke tarımının mevcut düzeyine ulaşmasında önemli rol oynamışlardır. Tüm dünyada KİT' lerin satışını ifade eden özelleştirme uygulamaları, ülkemize de 1980' li yıllardan sonra girmiş ve son yıllarda uluslararası şirketlerin, Dünya Bankası ve IMF' nin telkinleri sonucu yoğunlaşmıştır. Özelleştirme uygulamalarının en yaygını tarım ve gıda sektöründe yapılmaktadır. Şuana kada tarım ve gıda sanayi alanında yapılan özelleştirmeler arasında EBK, SEK, TZDK ve Yem Sanayii sayılabilir. Sırada ise TEKEL, TİGEM, TMO vardır. Özellikle EBK, SEK ve Yem Sanayiinin özelleştirilmesi çayır ve meraların kullanılamaz konuma geldiği bir ortamda kötü koşullarda yetiştirdiği hayvanı satabilmeyi piyasanın insafına bırakan üreticiyi zor duruma sokmuştur. Süt üretiminde kullanılan girdilerin inanılmaz fiyat artışlarına karşın süt fiyatları yıllardır değişmemektedir. Son yıllarda süt pazarına hızla yerli veya çok uluslu şirketlerin hakim olması sonucu rekabet kurallarının aykırı bir şekilde ihalelerde anlaşarak fiyat belirlenmesi ile üreticinin perişanlığı her geçen gün artmaktadır. Eğe, koşullara uygun ortam yaratılmış, sosyal devlet ilkesi göz ardı edilmemiş, toplum çıkarları ön planda tutulmuş ise özelleştirmeye evet denilebilir. Fakat, ülkemizde önce işlevsizleştirme, etkisizleştirme, hantallaştırma, borçlandırma, zararlandırma süreci yaşanıyor ve sonra da özelleştirmeye gidiliyor. Bu ise dışarıya bağımlı bir tarımı, gıda güvenliği azalan bir süreci, işsiz-yoksullaşan bir nüfus kitlesini ve üretimde gerileyen kapasiteyle çalışan, rekabet edemeyen bir gıda sanayiini beraberinde getiriyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım ve gıda sektörü ile ilgili sorunlara sadece tarım politikaları ile çözüm getirmek mümkün değildir. Diğer alanlarda sağlanacak gelişmeler OTP' ye uyum sorunları tarım toplumundan sanayi toplumuna hatta bilgi toplumuna geçişin sağlanması ile ve ulusal kalkınma ile sorunların çözülmesi mümkündür. GAP gibi bir projenin devreye girmesi ile üretimde ve verimlilikte yapılacak iyileştirmeler önemli tüketim merkezlerine yakın bir coğrafi konumda bulunmak avantaj iken düşük maliyetli standartlara ve gıda güvenliğine uygun üretim bitki ve hayvan sağlığında güvencenin sağlanması, biyoteknolojik yöntemlerin kullanılması desteklemenin ürün bazlı yapılması, üretici örgütlerinin etkinliğinin artırılması, müdahaleci değil düzenleyici ve yönlendirici yaklaşım Tarım satış Kooperatiflerinin, üyeleri olan üreticilerin demokratik kooperatif ilkelerine uygun bir biçimde sahip olup yönetecekleri yapıya dönüştürülmeleri, üstün vasıflı bitki ve hayvan türlerinin ıslah edilmesi, tarım ürünleri ihtisas borsalarının geliştirilmesi, tarım sigortası sisteminin geliştirilmesi, işlenmiş tarım ve hayvancılık ürünlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi, hammaddelerin araçlar olmadan üreticiye ulaştırılması, miras kanununun yeniden düzenlenmesi, çiftçi kayıt sisteminin tamamlanması, tarımsal KİT' lerin özelleştirilmesinde sermayeyi tabana yaymak, işletmelerin faaliyetlerini devamlılığını garanti altına almak, tarım sanayi ve ticaret kesimlerine entegre edebilmek için üreticilere, üretici örgütlerine, yöre halkı ve müteşebbislerine satışının tercih edilmesi gibi politikalar sorunların çözümünde önemli rol oynayacaklardır.

Gıda sanayii açısından da kayıt dışılığın engellenmesi, mali ve teknik açıdan güçsüz işletmelerin birleştirilmesi, teknik açıdan yeterli teknik personelin istihdamı, işletmelere kurumsallaşma, AR-GE ve tanıtım konularında finansman desteği sağlanması, çıkarılan gıda mevzuatlarının gereklerinin ivedilikle yerine getirilmesi, güvenli gıdanın tarladan sofraya gıda güvenliği ilkesi benimsenerek tüketiciye ulaştırılması için kamu kurumları, üretim yapan ve işleyen kişi ve işletmeler ile satanlar arasında sorunluluğun koordineli paylaşılması, yeni yatırımların yapılması yerine mevcut işletmelerin iyileştirilmesi konusunun desteklenmesi, özel gıda organize sanayii bölgelerinin kurulması, gıda alanında ilgili konuda eğitim almış kişilerin çalışmasının zorunlu hale getirilmesi ve ihtiyaç duyulan ara elemanların yetiştirilmesi, güvenli gıda tüketimi konusunda tüketicilerin bilinçlendirilmesi, tarımsal işletmeler ile sanayi işletmeleri arasında koordinasyon kurulması, kapasite kullanım oranlarının artırılması için araştırmalara ağırlık verilmesi, üretim planlamasının yapılması, gıda üreticilerinin dış pazarlar konularında bilgilendirilmeleri ve gıda kayıplarının azaltılması gibi ana başlıklarla değinebileceğimiz çözüm önerileri Türkiye' nin entegre olmaya çalıştığı AB ülkelerine karşı dezavantajlarını azaltacak veya avantaj sağlayacak çözümler olarak görülmektedir.